

VADJALASTE RAHVALAULUDEST

Prof., filoloogiatead. dr. P. Ariste

Soome-ugri keelte kateeder

Eesti keelele on kõige lähem sugulaskeel praegu hääbumisel olev vadja keel. Kirdepoolne eestlane ja vadjalane võivad teineteisest üsna hästi aru saada. Leningradi oblasti Kingissepa rajoonis leidub veel vaid mõnikümmend vanakest, kes vadja keelt oskavad. Nende viimaste vadjalaste keele uurimisele pööratakse meil suurt tähelepanu, sest eesti keele ajaloo uurimisele on vadja keel oma konservatiivsete vormidega õige tähtsaks allikaks, kust saab palju tuge eesti foneetika ja morfoloogia arenemisteede selgitamiseks.

Ka vadjalaste rahvalooming on õige lähedane eestlaste rahvaloomingule. Eriti lähedased on vadja rahvalaulud, mille kohta tahetakse allpool veidi sõna võtta, sest nende üle on paljugi vaieldud.

Soome folklorist V Salminen oma uurimuses omaaegse Lääne-Ingeri, s. o. Leningradi oblasti Kingissepa rajooni pulmalauludest¹ on tulnud veendele, et vadjalastel on omapäraseid rahvalaule, eriti just pulmalaule, mida ei tunne läänemere keeli kõnelevad naabrid eestlased, soomlased, isurid. Edasi on V. Salminen osutanud, et nendes külades, kus omal ajal on kõneldud vadja keelt, aga hiljem on rahvas omandanud isuri keele, on isureil siiski vadjalastega ühiseid laule. See asjaolu näitavat, et isurid on vadjalastelt laule üle võtnud. Vadjalased olevat olnud õige laulurikas rahvas, kelle loomingu on siirdunud naabritele isuritele.

Et vadjalased on tõesti olnud laulurikas rahvas, seda on võidud nentida veel kümmekond aastat tagasi. Nõnda leidis 1947. aastal, kui vadja keele kõnelejate arv ei küündinud enam sajanigi, ometi selline laulik, kellelt võidi kirja panna paar tuhat värssi vanu regivärsse.

Vadjalaste omapärast laulurepertuaari pole siiski tahetud tunnustada. Oma aja suurim soome rahvalaulude uurija K. Krohn

¹ V. Salminen, Länsi-Inkerin häärnöt, Helsinki 1907, lk. 415.

ei uskunud V Salmineni töö tulemusi ning asus omaltki poolt vadjalastelt kirjapandud rahvalaulude analüüsimisele. Ühes «Kalevalat» käsitlevas töös on K. Krohnilt eri peatükk sellest, kas vadjalastel on tõepoolest olemas omapärast luulet («Onko vatjalaisilla omintakeista runoutta?»).² Olles käsitlenud mõningaid vadja rahvalaulude värse, tuleb K. Krohn vastupidisele otsusele. Tema arvates olevat kõigil vadja rahvalauludel otseseid vasteid kas isurite, soomlaste või eestlaste laulude hulgas. Polevat üldse selliseid laule, mis oleksid tüüpiliselt omased just vadjalastele. K. Krohni arvates on eriti suur olnud isurite mõju vadjalaste rahvalaulude repertuaari kujunemisel. Ilmseid jälgi olevat vadja lauludesse jätnud eestlasedki, kellega vadjalastel on alati olnud kokkupuuteid.

K. Krohni arvamuse tõukel asus V Salminen uuesti vadja rahvalaule põhjalikult analüüsima. Töö tulemusena ilmus monograafiline «Uurimus vadja laulude algupärast».³ Selles uurimuses on V. Salminen käsitlenud kõiki teada olevaid vadja rahvalaule. Iga laulu on vaadeldud sellelt seisukohalt, kas tal on vastavusi isuri, soome ja eesti laulude hulgas või ei ole. Lõppkokkuvõttes väidab V Salminen, et vadjalaste ja isurite pulmalaulud erinevad märgatavalt Leningradi oblasti soomlaste lauludest. Need erinevad sedavõrd ka karjalaste ja eestlaste lauludest, et pole võimalik arvata, nagu oleks viimaste sajandite jooksul kulgenud vadjalaste ja isurite kaudu laule läänest itta ja idast läände. Vadjalaste ala on olnud koht, kus olevat tekkinud laule ja kust need olevat levinud naabritelegi. V Salminen on esitanud terve rea pulma-, peo-, kiige-, töö- ning jutustavaidki laule, mis olevat puhtvadjalised.

Seega siis on läänemerelaste rahvalaulude tuntud uurijate poolt esitatud kaks vastukäivat arvamust vadjalaste rahvalaulude algupära kohta. Ühelt poolt näidatakse, et sel väikerahval on omi laule, teiselt poolt eitatakse nende olemasolu täiesti.

Niisuguste otse vastukäivate oletuste tekkimise on põhjustanud asjaolu, et uurijad olid vaadelnud vadja rahvalaule üksnes lauludena, polnud aga üldse jälginud, missugustes tingimustes vadja laulikud ja pulmakaasitajad oma laule esitasid ja missugused kokkupuuted võisid olla vadja, isuri, eesti ja soome laulikute vahel nende eneste andmeil.

Vadja rahvalaulud, mis olid 1928. aastani kirja pandud, on V Salminen publitseerinud soome vanade runode suurväljaandes.⁴ Neile lauludele ei ole ei kirjapanijate ega väljaandja poolt lisatud peaaegu mittemingisuguseid märkmeid sellest, missuguses keskkonnas laule on ette kantud. Ei ole midagi teada ka laulikuist endist. Pole teada, kellelt laulikud on oma repertuaari

² K. Krohn, Kalevalankysymyksiä, Helsinki 1919, lk. 133—150.

³ V. Salminen, Tutkimus vatjalaisten runojen alkuperästä, Helsinki 1929.

⁴ Suomen kansan vanhat runot IV 3, Helsinki 1928. Ilmunud ka äratrükina «Vatjalaiset runot», Helsinki 1928.

õppinud. Kaugelt suurema osa vadja laule olid kirja pannud soomlased. Mõõdunud sajandil ning käesoleva sajandi alguses oli rahvalaulude kirjapanek puhtal kujul formalistlik. Laul pandi kirja, kuid ei tuntud huvi selle vastu, missugune ülesanne oli asjaomasel laulul selles ühiskonnas, kus laul elas, kus seda esitati, kus laulusõnal oli mõju. Ainsaks erandiks vadja laulude suhtes on V Alava poolt kogutud pulmalaulud, mis on seostatud pulmakommetega.⁵ Ent V Alavagi pole toonud kuigi palju andmeid laulikute kohta. Tähelepandav osa laule on kirja pandud laulik Anna Ivanovnalt, kellest teame üksnes seda, et ta on osanud ka soome keelt ja teeninud Kattilal soome pastori juures.

Pärast V Salmineni poolt avaldatud «Vatjalaiset runot» ilmumist on vadja rahvalaule kogunud ning välja andnud Leningradi uurija J. J. Lensu. Seegi uurija ei ole laulutekstidele lisanud mingisuguseid kommentaare.⁶ Kommentaare pole ka äsja avaldatud D. E. D. Europaeuse 1853. aastal kogutud lauludel.⁷ Vadja muistendid, muinasjutud ja naljandid osutavad, et vadja rahvas on olnud õige tähtsaks teemastiku vahendajaks eestlaste, isurite, venelaste ning kaugemalgi asuvate soomlaste ja karjalaste vahel. Vadja keel näitab, et sel on läänes olnud tihedaid kokkupuuteid eesti keelega ning otseses naabruses eriti isuri, kuid ka soome keelega. Vadjalastel ja isuritel on olnud sama etnograafiline kultuur. Mõlemad rahvad on ju asunud sajandeid samades poliitilistes, majanduslikes, usundlikes ja kultuurilistes tingimustes. Seega on kõigiti usutav, et vadja ja isuri laulude repertuaaris võib olla ühist, liiatigi, et mõlemad keeled on teineteisele lähedased. Allakirjutanal on olnud juhust kuulda, kuidas isur ja vadjalane on omavahel juttu ajanud kumbki omas keeles.

Allakirjutanu on aastate jooksul puutunud kokku viimaste vadja keele oskajatega. Nende hulgas on olnud mitu sellist isikut, kes on olnud head muinasjuttude vestjad ja kes on teadnud vanu laule. Kaks vadja eidekest olid otse laulikud, kes teadsid ka üksikasjaliselt jutustada eri seikadest, millal üht või teist laulu esitati. Neilt kahelt laulikult on siis olnud võimalik kirja panna sedagi, kuidas vadja laulud on võinud rännata naabritele ja vastupidi, naabrite laulud vadjalastele.

Üks neist laulikuist, Kattila (vene keeles Котлы) ala Lempola külas elanud eideke Solo Kuzmina, võis iga laulu kohta täpselt seletada, missugusel juhul laulu oli lauldud, kus laul oli kuulnud, kes oli selle esitanud jne. Solo väitis, millega ühinesid muudki vadjalased, et ühelgi teisel rahval polnud praeguses Kingissepa rajoonis nõnda täielikke ja erineva sisuga pulmalaule kui vadjalastel. Vadja pulmalaulude esitajad — *kāzikon* — olid käinud

⁵ V Alava, *Vatjalaisia häätäpoja. Vähäisiä kirjelmä XVII*, Helsinki 1908.

⁶ Я. Я. Ленсу, *Материалы по говорам води. Западно-финский сборник*, Ленинград, 1930, lk. 201 jj-d.

⁷ S. H a l t s o n e n, *Runoretki Inkeriin v. 1853. Lisätietoja D. E. D. Europæuksen runonkeruun historiaan. Suomi 107: 4*, Helsinki 1957.

laulmas isurite ning soomlastegi pulmades, kus esineti omas keeles. Mõnd kuulsat vadja kaasitajat oli pulmade perioodil — sügisel ja kevadel enne suurt paastu — sõidutatud pulmast pulma Narva jõest Soikkola (Soikino) poolsaareni. Sologi oli olnud kaasitajaks niihästi vadjalaste eneste kui ka isurite ja soomlaste pulmades. Pulmades oli olnud juhtumeid, kus vadja kaasitajale lauldi vastu soome või isuri keeles. Just pulmades olid isurid ja soomlased tutvunud vadja lauludega ja neid õppinud. Solo kahetses, et vadjalastel polnud niisuguseid uhkeid tähtpäevalaule, nagu oli olnud soomlastel. Lempola külas eneseski olid vadjalased õppinud soome laule ja neid koos soomlastega laulnud lihavõtte, jaanipäeva või jõulude ajal. Jõulust kolmekuningani olid *svädgav*. Siis käidi maskeeritult talust tallu nagu meil mardi- ja kadri-sandiks, lauldi ja koguti ande. Kui tuldi soomlase majja, lauldi soome keeles, venelase talus lauldi vene keeles. Solo jutustas sedagi, et vadjalased olid Narvas ja Narva ümbruses õppinud eesti laule. Narva oli vanast ajast vadjalaste peamiseks kaubalinnaks, kus käidi müümas ja ostmas. Kui Narva asutati vabrikud, läks vadja noori neisse tööle. Suur osa Jõepära (vene keeles Краколье) tüdrukuid oli olnud mõnd aega Narvas teenimas, et veidi raha koguda. Ka Solo ise oli eestlastega kokku puutunud ning eesti laule õppinud. Need regivärsid, mis Solo esitas eesti lauludena, olid aga keelelt siiski palju enam vadja- kui eestikeelsed. Solo oli seega käinud sama teed, mida olid käinud teisedki vadja laulikud. Ta oli nimelt sugulaskeeles kuulnud laulud transponeerinud vadja keelde niihästi foneetiliselt kui ka morfoloogiliselt. Sõnavaras oli vaid alles mõningaid tüüpiliselt eesti sõnu. Peab arvama, et laulude vadjastumise protsess on toimunud üldse samm-sammult. Kui eesti või isuri laul oli sattunud vadja laulikute suhu, muutus see seda vadjapärasemaks, mida enam ta edasi rändas, nõnda et mõne sugupõlve järel oli laul muutunud täiesti vadjapäraseks.

1947. aasta suvel kohtas allakirjutanu Luuga jõe ääres Kukkusi külas Jõepäral sündinud ning elanud vadja eeslauljat (*э́лтлаула́жа*) Matjo Gerassimovat. See väga intelligentne 66-aastane naine teadis õige palju vadja rahvalaule, mida ta nimetas *virred* (ainsus *virsi*). Matjo võis samuti üksikasjaliselt seletada, kuidas tema noorpõlves vadja rahvalaul oli levinud. Vadjalased olid omi laule esitanud isuritele ja isurid omi taas vadjalastele. Vadja ja isuri laule peeti otsekuu samadeks lauludeks, millel oli vaid keelelisi erinevusi. Kui vadjalased kuulsid isurilt uue laulu, õppisid nad selle ära ja kordasid seda juba omas keeles. Samuti olevat toiminud isuridki, kui nad kuulsid uue vadja laulu. Vanade laulude nimetuski on mõlemal rahval sama. Isuri keeles on vanad laulud *verred* (ainsus *verzi*).

Matjogi kinnitas, et vadja *kāzikod* olid käinud laulmas ka isurite ja soomlaste pulmades. Ta ise oli olnud kaasitamas õige

mitmes kohas Luuga jõe mail ning Soikkola poolsaarel. Polnud haruldane seegi nähtus, mida mainis juba eelmine laulik Solo, et kaasitajad laulsid eri keeltes. Pulmakommete täitmist selline mitmekeelsus ei häirinud, sest oldi harjutud üksteisest aru saama.

Matjolt kirjapandud laulude keel on eri lauludes erisugune. On laule kõige korrektsemas vadja keeles, kuid on ka selliseid, mis keelelt on õigegi isuripärased, eriti mõned lüro-epilised laulud. Toodagu heas vadja keeles laulu näitena järgmine laul, milles esinevad isuripärased sõnad on sõrendatud.

tšäko kukku, mā kumizi,
 lintu лавло, lehto ләкку
 sisave pani pajuz.
 miä vā küntelin kujala,
 seisozin seinā vēriēz,
 ajattelin addā pällä,
 kummā on senat pareped,
 kummā tšeli on kerkiäpi,
 kummā лавлу латуиземпи.
 tšagō tšeli on kerkiäpi,
 linnū лавлу on латуиземпи,
 sisavā senat pareped.
 miä peimizin peļļēsē,
 panin pajjā sezlāsē,
 menin miä tšülā kujalē,
 tšehtšezā einā-aigalē,
 parāļļē paissēļļē.
 algin tšakonņe kukkua,
 sisavenņe sirkuteļļa.
 vīzaz vahti vīlō nalta,
 kavala katosē nalta:
 «tämä on елли еppiza,
 seiznu on seppijē pajaz,
 sepā pajā on paukuteļļu,
 sepā pihtijā on piellū,
 vasaroit on vaņkuteļļu.»
 miä vaiten vassaglin:
 «em miä елли еppiza,
 seiznu seppijē pajaz,
 sepā pajā em paukuteļļu,
 sepā pihtijā em piellū,
 vasaroit en vaņkuteļļu.
 miä еppizin orjuēz,
 panin pāhe pikuēz.
 perennain pahataraine,
 ize ilkiä näkōine,
 vei piģā peļļō pālē,

Kägu kukkus, maa kumises,
 lind laulis, leht kiikus,
 sisask laksutas (pani) pajus.
 Mina vaid kuulasin tänaval,
 seisin seinā veeres,
 mõtlesin aia peal,
 kummal on sõnad paremad,
 kumma keel on kergem,
 kumma laul on ladusam.
 Käo keel on kergem,
 linnu laul on ladusam,
 sisaski sõnad on paremad.
 Mina põimisin põllesse,
 panin särgi hõlmasse,
 läksin ma küla tänavale,
 kesksuve heinaajale,
 parimale (päeva)paistele.
 Hakkasin käona kukkuma,
 sisaskina laksutama.
 Tark vahtis viilu alt;
 kaval katuse alt:
 «Tema on olnud õppimas (õpis),
 seisnud on seppade pajas,
 sepa paja on paugutlenud,
 sepa pihte on pidanud,
 vasaraid on vangutlenud.»
 Mina vaid vastasin:
 «Ei ma olnud õpis,
 seisnud seppade pajas,
 sepa paja ei paugutlenud,
 sepa pihte ei pidanud,
 vasaraid ei vangutlenud.
 Mina õppisin orjuses,
 panin pähe piigapõlves.
 Perenaine pahatavane,
 ise ilgenäoline,
 viis piiga põllu peale,

satto särene sargale,
epetti pika:
«tē tūtā koko tšajellä,
vänä hartija vājellä» jne.

saatis suurele sarale,
õpetas piigat:
«Tee tööd kogu käega,
vääna õlgade väega.»

Laulus on paar isuri sõna, kuid need isuri sõnad on olnud harilikud Jõepära küla igapäevases vadja kõnekeeleski, nagu vadja keeles on üldse päris ohtrasti isuri laensõnu. See vadja laul on usutavasti siiski isuritelt õpitud. Vadja keeles on *k* muutunud eesvokaalide ees *tš*-ks. Mõne värsi puhul võib konstateerida, et neis on algselt alliteratsiooni nõuetest lähtudes pidanud sõna alguses olema *k*, nagu on asjaomastes sõnades isuri keeles, mitte aga *tš*. Võrreldagu selleks selliseid värsse, nagu *kummā tšēli on kerkiäpi* 'kumma keel on kergem'; *tē tūtā koko tšajellä* 'tee tööd kogu käega' Isuri keeles kõlaksid vastavad värsid *kumman kēli on kerkiämbi* ja *tē tōpä kogo käellä*.

Kui aga võtta vaatlusele sama lauliku mõni teine *virsi*, võib selguda, et see on sõnavaralt tunduvalt isuripärasem, nagu näiteks laul «Kojoiza poja kosjakäigust».

*ignatti kajoiza koirā
meni konnuata kossī
konnu korjei tūtōloi,
kalanimī neito loi,
kaksin kassoin hartioilla,
kolmi koittana selässä.
neito vaiṭe vastaeli:
«on siḷ naineṅ enne naitu,
on siḷentine emäntä.
tapa naineṅ enne naitu!»
ignatti kajoiza koirā
johsi jōksunna kottō,
nīn sannō naizelē:
«kadrina koti kanaineṅ,
elinä pühä emäntä,
lämmitä metoineṅ sauna
metoizilla halkoloilla,
pessū puhtaksi
hibjolē henokkaissa
kaglalē kaunikkaissa.
tuep surma suntimetṭe,*

*kalmē avvā kaivemetṭe.»
ignatti kajoiza koirā
johsi saunā uhsiloilē
leikkas pä naizelata,
niku nätid nagrelata,*

Ignatti Kajoiza koer
läks Konnult kosima,
Konnu toredaid tüdrukuid,
Kalaneeme neidusid,
kaks palmikut õlal,
kolm kuube seljas.
Neiu vaid vastas:
«On sul naine enne naidud,
on sul endine emand.
Tapa naine enne naidud!»
Ignatti Kajoiza koer
jooksis joostes koju,
nii ütleb naisele:
«Kadrina kodu-kanake,
Elinä püha emand,
küta mesine saun
mesiste halgudega,
pese end puhtaks,
ihu poolest õrnaks,
kaela poolest kauniks.
Tuleb surm mõistmata
(sundimata),
kalm haua kaevamata.»
Ignatti Kajoiza koer
jooksis sauna ustele,
lõikas pea naiselt
nagu pealsed naerilt,

niku kannolta kapusa.
lahzed itkevad emüttä,
tuzotelā tütijaissa
«oi minā lapseni d o m a d,
elkā itkegā emüttä,
tuzotelkā tütijaissa.
tätte tōp teize māmā,
teize māmā vėl parepā,
vittä kütta vīsāpā,
kahta kelmia kerkāpā.»
vanep tüttö vassaeli:
«et siä tō meile emüttä.
siä tōd naize enelez,
meile vitsā vinguttajā,
nahkarōzgā napsuttajā,
näteliz lūb vijjed vitsad,
a kūs kahet tšūmmened.»

nagu juurelt kapsa.
 Lapsed itkevad emakest,
 leinavad kiigutajat.
 «Oh mu lapsed omased,
 ärge nutke emakest,
 leinake kiigutajat.
 Taat toob teise ema,
 teise ema veel parema,
 viis, kuus korda targema,
 kaks, kolm korda kõrgema.»
 Vanem tütar vastas:
 «Ei sa too meile emakest.
 Sa tood naise enesele,
 meile vitsa vingutaja,
 nahkpiitsa napsutaja,
 nädalas lööb viied vitsad,
 aga kuus kahedkümmend.

Keele järgi otsustades on kõigiti usutav, et selle laulu on vadja laulik õppinud isureilt. Eriti laulu algus on tugevasti isuri-pärane. Laulik pole aga leppinud sellega, et ta vadjalasena oleks laulnud isuri laulu täiesti isuri keeles, vaid ta on laulu hakanud oma keelde tõlkima. Nõnda on muidugi teinud teisedki laulikud. Ühest sugulaskeelest laulu teise sugulaskeelde transponeerimise protsess on sarnane selle tavalise transponeerimisega, mis toimub sama keele eri murrete vahel. Allakirjutanu on võinud omal ajal tähele panna, kuidas vanaema luges Tartu-Maarja murrakus lastelaulu: *Liiri lõõri, lõoke, kos su kulla pesake? — Tare takan tamme otsan.* Sama vanaema tütar ütles selle laulu alguse sõnadega: *Liiri lõõri, lõoke, kos su kulla pesake? — Tare taga tamme otsas.* Tütrelapsel olid aga värsid: *Liiri lõõri, lõoke, kus su kulla pesake? — Maja taga tamme otsas.*

Matjo Gerassimovalt kirjapandud laulude enamik, eriti aga just pulmalaulud, on ilma igasuguse isuri keele mõjuta. Toodagu näiteks algusosa laulust «Oma küla kiitus»:

tšülässāni, lidnassani,
mā parāssa paikassani,
pantu paikale üvälle,
sui sunāsē merēsē,
pāi pāivā ņeizuttšī.
tšelā on lidnā itšāve,
se tulko medde tšülā,
sin ežrad ešetā,
sin kagrat kaupotā,
rüttšed lunasetā.
rütz vakke ühesā rublā,

Minu külast, mu linnast,
 mu maa kõige paremast kohast,
 pandud on heale kohale,
 suuga sulasse merre,
 peaga päevatõusu.
 Kes igatseb linna,
 see tulgu meie külla.
 Siin odrad ostetakse,
 siin kaerad kaubeldakse,
 rukkid lunastatakse.
 Rukki vakk üheksa rubla,

kagra-vakke kaks rublā.
kasseņ on elli enne tsülā,
enne tsülā, egle tsülā.

kaera vakk kaks rubla.
Siin on olnud enne küla,
enne küla, eile küla.

Mitte üksnes kahelt siin mainitud laulikult, vaid muiltki vadjalastelt on pandud kirja keelelt erisuguseid laule. On laule täiesti ehtsas vadja keeles ning on selliseid, millest isuri keel paistab läbi. See fakt osutab, et vadja laulikud on esitanud laule, mis olid tekkinud vadjalaste eneste keskel, kui ka laule, mis olid sündinud isurite alal ning sealt vadjalastele siirdunud. Asjaomased suhted kehtivad ühtlasi ka isuri laulude kohta. Isuritel on nimelt niisuguseid laule, milles on ilmseid vadja keele jälgi, ja niisuguseid, millel pole midagi ühist vadja keelega. Seega on tolgi rahval puhtakujulist loomingut ning seda, mis on vadjalastelt üle võetud. Vadjalaste ja isurite alal on omal ajal valitsenud omapäraseid rahvalaulude esinemisjuhud. Sel alal pole rahvalaul olnud sedavõrd rahvuslik kui territoriaalne. Kuigi laule esitati kahes eri keeles, olid need praeguse Leningradi oblasti loodeosas kahe läänemere keeli kõneleva rahva ühisteks lauludeks. Oli kujunenud ühine vadja ja isuri laulurepertuaar.

Omal ajal on eestlased ja vadjalased olnud otsesed naabrid, keda teineteisest lahutas üksnes Narva jõgi. Et vadja ja eesti keel on omavahel eriti lähedased ja on varem olnud veelgi lähedasemad, siis on kõigiti usutav, et vastastikune laulurepertuaari õppimine nendegi kahe rahva vahel on omal ajal olnud üsna elav. Eesti ja vadja rahvalaulude omavahelisi suhteid pole aga senini uuritud. Mis puutub eesti ja vadja regivärsside keelesse, siis võib kahtlemata väita, et mõlemal pool on ohtrasti ühiseid vanu jooni, eriti just morfoloogias.

«Kalevalas» on ohtrasti episoodide, mis on tuntud mitmetel läänemere rahvastel — eestlastel, isuritel, soomlastel ja karjalastel. Vadjalastelt poldud otseseid «Kalevala» regivärse kirja pandud. Arvati, et see rahvas polegi sellesisulisi laule tundnud. See asjaolu pidi omaltpoolt tõendama, nagu poleks vadjalastel mingit osa läänemerelaste ühises rahvaloomingus.⁸ Vadja rahvalaule õigesti analüüsisvas monograafias on V. Salminen siiski osutanud, et vadjalasedki tunnevad niisuguseid laule, mis esinevad «Kalevalas». Ta esitab «Suure tamme laulu» ning osutab, et vadjalastel on sellest laulust iseseisev redaktsioon. Samuti on see autor näidanud, et vadjalased tunnevad «Laulu maailma loomisest».⁹ Matjo Gerassimova, kes tundis lüro-eepilisi *virse*, on allakirjutanule esitanud samutigi «Kalevala» ainestikku kuuluvaid

⁸ K. Krohn, Kalevalankysymyksiä, lk. 133 jj-d.

⁹ V. Salminen, Tutkimus vatjalaisten runojen alkuperästä, lk. 15; Kalevalan kertovat runot Inkerissä. Kalevalaseuran Vuosikirja 9, Helsinki 1929, lk. 60.

laule, nagu «Laul maailma loomisest», «Venevestmine» ja «Vene-
retk». Neis lauludes ei esine küll Väinämöist, vaid vene tegija on

вело венoизē seppä, Veli venekese sepp,
лаиве-сеppä лаглуени laevasepp mu lagleke.

Matjo on andnud kirjelduse sellestki, kuidas eepilisi laule esitati. Tema ise oli olnud *ēltlaulaja* ja tüdrukud olid laulnud kaasa. Eeslaulja laulis ühe värssi, mida teised kordasid. Kui teised kordasid, mõtles eeslaulja, kuidas järgmist värssi sõnastada, või laulis ka ise kaasa. Eeslaulja seisis püsti. Teised liikusid ringis tema ümber nagu ringmängus. Lüro-eepiliste laulude viis, millega lauldi kõiki laule, oli paatoslik, erinedes täiesti pulmalaulude ja lüüriliste laulude omast.

Teine vадja laulik Solo Kuzmina tundis «Suure härja» lugu, mis on tuntud teistegi läänemere rahvaste lüro-eepilises luules.

Peab sedagi mainima, et vадja rahvalauludes esineb K a l e r v o, keda tunnevad isuri, soome ja karjala laulud ja kelle teisend on K u l l e r v o.¹⁰ Matjo Gerassimovalt kirjapandud laulus öeldakse

elin orje vellele, Olin ori veljele,
karjušši kalervoole karjus Kalervole.

Seega võib nentida, et vадjalasedki on olnud osalised läänemerelaste ühises lüro-eepiliste laulude loomingus. Vадja rahvalauludest teame siiski suhteliselt vähe. Põhjuseks on kurb tõik, et selle rahva loomingut on hakatud kirja panema peamiselt alles siis, kui vадja keel oli juba kadumas. Asjaolu, et kaduvas keeles on säilinud küllaltki ohtrasti kõrgeväärtuslikke rahvalaule, viitab kaheldamatult sellele, et vадja keeles on lauldud. Vадjalased on olnud niihästi laule loovaks jõuks kui ka edasiandjateks ning ümberkujundajateks.

Vадjalased pole tundnud üksnes regivärsse, vaid neil on olnud teisekujulisigi laule. Allakirjutanu on Solo Kuzminalt pannud kirja mitu sellist laulu. Paar mitteregivärsilist laulu on 1957. ja 1959. aasta suvel talletatud ühelt Mati küla eidekeselt. Mitteregivärsiliste laulude hulgas on vähemalt mõningad sellised, mis on lähedased vene rahvalauludele.¹¹ Vадjalastel esineb ka vormilt vene tšastuškade sarnaseid laule. Vадja ja vene rahvalaulude vastastikuseid suhteid pole aga senini üldse veel uuritud.

¹⁰ D. E. D. Europaeuse kirjapandud lauludes esineb ka sõna *kalewi* (s. o. *kalévi*), kuigi vaid riide tähenduses: *Siit saat kalewirukaa 'siit saad kalevikuu'* (S. Haltsonen, Runoretki Inkeriin v. 1853, lk. 40).

¹¹ P. Ariste, Ühest vадja rahvalaulude tüübist. «Virittäjä» 1959, lk. 69 jj.

Viimased vадja laulikud on jutustanud sedagi, et peale jaanitulel — *валлотулелла* — olemise, noorte õhtuste kogunemiste, tähtpäevade veetmise jne. oli õitsisolek see koht, kus esitati ja õpiti lüro-eepilisi laule. Õitsis käisid ka tüdrukud. Et ei tuleks uni peale, lauldi ning jutustati terve öö. Mõned eeslauljad olid eriti kuulsad. Neid palusid noored eneste juurde, et oleks laulmiseks juht kaasas. Rahvalaulude levik oli muidugi seotud ka pulmakombestikuga. Et pulmakombestik on vадjalastel olnud õige püsiv, on pulmalaul kõige kauem edasi elanud ja ehtsaid vадja laulutraditsioone meie päevini ulatuslikult edasi andnud.

О ВОДСКИХ НАРОДНЫХ ПЕСНЯХ

Проф., доктор филол. наук П. Аристэ
Кафедра финно-угорских языков

Резюме

В своей диссертации «Западно-ингерманландские свадебные песни» исследователь народных песен В. Салминен доказал, что у води имеются самостоятельные свадебные песни. В исследовании «Вопросы Калевалы» К. Крон пришел к выводу, что у води не было своих песен. В своей новой работе «Исследование о происхождении водских песен» В. Салминен все же утверждает, что водь имеет свои собственные песни, а также песни, которые являются общими для води и ижорцев.

Автор настоящей статьи собрал в течение последних лет целый ряд новых водских песен и записал данные о том, при каких обстоятельствах исполнялись древние песни. Данные, полученные от самих певцов, а также языковой анализ песен показывают, что лиро-эпические песни води, главным образом, ижорского происхождения, а свадебные лирические песни исконно водские. Водский и ижорский языки близки друг другу. Поэтому водь пела ижорские песни, ижорцы же выучили водские песни.

ÜBER WOTISCHE VOLKSLIEDER

P. Ariste

Zusammenfassung

In seiner Doktordissertation «Westingermanländische Hochzeitslieder» hat der finnische Volksliederforscher V. Salminen nachgewiesen, dass die Woten eigentümliche Hochzeitslieder haben. In seiner Untersuchung «Kalevalafragen» hat K. Krohn dagegen behauptet, dass das wotische Volk nie eigene Lieder gehabt hat. In einer anderen Arbeit «Untersuchung über die Herkunft der wotischen Lieder» hat V. Salminen wieder gezeigt, dass die Woten jedoch eigene Lieder haben. Ausserdem hat er bewiesen, dass es Lieder gibt, welche den Woten und Ishoren gemeinsam waren.

Der Verf. hat in den letzteren Jahren eine Menge wotischer Lieder aufgezeichnet und bei den letzten Sängern untersucht, unter welchen Umständen alte Lieder vorgetragen wurden. Nach den von den Sängern aufgeschriebenen Angaben und auf Grund der Analyse der Lieder hat der Verf. beweisen können, dass die wotischen lyro-epischen Lieder meistens den Ishoren entlehnt sind. Die Hochzeitslieder und lyrischen Lieder sind aber genuin wotisch. Wotisch und Ishorisch sind nahverwandte Sprachen. Deshalb konnten Woten ishorische und Ishoren wotische Lieder lernen und singen.